

Rajavartio-osasto

Lausuntotiivistelmä; valmiuslain täydentäminen

1. Lausuntopyyntö

Sisäministeriö lähetti lausuttavaksi rajavartiolain muuttamista koskevan hallituksen esitysluonnoksen yhteydessä myös valmiuslain uudistusta koskevan täydennysehdotuksen ajalla 19.5.-2.6.2022.

Hallitus on antanut 28.4.2022 eduskunnalle esityksen laeiksi valmiuslain ja asevelvollisuuslain 79 §:n muuttamisesta (HE 63/2022 vp). Esityksessä ehdotetaan valmiuslakiin uutta hybridiuhkatilanteita koskevaa poikkeusoloperustetta sekä siihen liittyviä lisätoimivaltuuksia viranomaisille. Esityksessä on huomioitu myös Rajavartiolaitoksen toimivaltuustarpeita. Esitystä olisi kuitenkin tarpeen täydentää liikkumis- ja oleskelurajoituksilla rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi uudella 122 d §:llä.

Lausuntopyyntö toimitettiin seuraaville tahoille:

- Liikenne- ja viestintäministeriö
- Maa- ja metsätalousministeriö
- Oikeusministeriö
- Puolustusministeriö
- Sosiaali- ja terveysministeriö
- Työ- ja elinkeinoministeriö
- Ulkoministeriö
- Valtiovarainministeriö
- Ympäristöministeriö
- Valtioneuvoston kanslia
- Eduskunnan oikeusasiamies
- Oikeuskanslerinvirasto
- Kolttien kyläkokous
- Maahanmuuttovirasto
- Metsähallitus
- Poliisihallitus
- Pääesikunta

- Saamelaiskäräjät
- Suomen riistakeskus
- Tulli
- VR
- Yhdenvertaisuusvaltuutettu
- Amnesty International/Suomen osasto ry
- Elinkeinoelämän keskusliitto
- Finavia Oyj
- Ihmisoikeusliitto ry
- Linja-autoliitto ry
- Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK
- Maanomistajain Liitto ry
- Pakolaisneuvonta ry
- Suomen Kiinteistöliitto ry
- Suomen Kuntaliitto
- Suomen luonnonsuojeluliitto ry
- Suomen Metsästäjäliitto ry
- Suomen Varustamot ry
- Suomen Yrittäjät ry

Valmiuslain täydentämistä koskevaan ehdotukseen lausunnon antoivat Amnesty Internationalin Suomen osasto, Elinkeinoelämän keskusliitto, Kiinteistöliitto, liikenne- ja viestintäministeriö, oikeusministeriö, Poliisihallitus, sosiaali- ja terveysministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, valtioneuvoston kanslia ja Yhdenvertaisuusvaltuutettu.

Annetut lausunnot ovat luettavissa lyhentämättöminä julkisessa palvelussa osoitteessa <https://intermin.fi/hankkeet> tunnuksella SM012:00/2022.

2. Lausuntopalaute

Amnesty Internationalin Suomen osasto

Amnesty huomauttaa, että luonnoksen perusteella valmiuslain muutos vaikuttaa olennaisesti esimerkiksi liikkumisvapauden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden rajoittamiseen, jolloin rajoitusten välttämättömyys ja suhteellisuus tulisi arvioida perusteellisesti sekä varmistaa myös ehdotetun sääntelyn täsmällisyys ja tarkkarajaisuus. Amnestyn mukaan puutteellisen perus- ja ihmisoikeusarvioinnin takia on mahdotonta arvioida nyt käsillä olevan muutosehdotuksen välttämättömyyttä ja oikeasuhtaisuutta suhteessa rajaturvallisuuden ylläpitämiseen.

Amnesty kiinnittää huomiota erityisesti siihen, että ehdotuksen perusteluissa ei ole arvioitu ollenkaan, miten kyseinen ehdotus vaikuttaa turvapaikanhakijoiden oikeuksiin, erityisesti oikeuteen hakea kansainvälistä suojelua. Amnesty katsoo, että tässä ehdotettuun valmiuslakia muuttavaan sääntelyyn liittyy samanlainen vakavien ihmisoikeusloukkausten vaara kuin rajavartiolain muutosehdotuksiin. Liikkumisen ja oleskelun kieltäminen rajan läheisyydessä voi

aiheuttaa turvapaikanhakuoikeuden estymisen sekä johtaa tosiasiallisesti palautuskiellon ja joukkokarkotuskiellon loukkauksiin.

Kuten Amnesty huomautti jo rajavartiolain muutosta koskevassa lausunnossaan, laajamittaiseen maahantuloon tulee varautua vastaanottojärjestelmää sekä turvapaikkamenettelyä kehittämällä ja resursseja lisäämällä eikä rajoja sulkemalla.

Elinkeinoelämän keskusliitto

EK toteaa, että ehdotettu uusi valmiuslain 122 d § on tavoitteiltaan ja toteutukseltaan perusteltu.

EK kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että säännös esitetään lisättäväksi korvauksia ja oikeusturvaa käsittelevän valmiuslain 19 luvun valmiuslakirikkomusta koskevaan rangaistussäännökseen (133 §) viitteeksi. Lisäystä ei kuitenkaan ehdoteta tehtäväksi saman luvun korvauskysymyksiä koskevaan 128 §:ään. Liikkumisen rajoittamisesta saattaa kuitenkin aiheutua esimerkiksi ansionmenetyksiä alueen yrityksille ja ansiotulon menetyksiä niissä työskenteleville. EK pitää välttämättömänä ja esittää, että uusi ehdotettu 122 d § lisätään viittauksena myös korvauskysymyksiä koskevaan 128 §:ään.

Kiinteistöliitto

Kiinteistöliitto kannattaa luonnoksessa ehdotettua sanamuotoa valmiuslain uuteen 122d §:ään.

Liikenne- ja viestintäministeriö

Liikenne- ja viestintäministeriö tukee valmiuslain ja asevelvollisuuslain 79 §:n muuttamista koskevaan hallituksen esitykseen annettavaa täydentävää hallituksen esitystä eikä ministeriöllä ole huomautettavaa sen sisällöstä.

Liikenne- ja viestintäministeriö toteaa kuitenkin, että eduskunnan käsiteltävänä olevassa valmiuslain ja asevelvollisuuslain 79 §:n muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä on ehdotettu valmiuslakiin lisättäväksi uusi 122 a §, jossa säädettäisiin kuljetuspalvelun tarjoajan velvollisuudesta suorittaa kuljetuksia. Tämän esityksen mukaan liikenteen palveluista annetussa laissa (320/2017) tarkoitettu kuljetuspalvelun tarjoaja olisi valmiuslain 3 §:n 6 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa (ns. hybridiuhkatilanteita koskevat poikkeusolot) velvollinen suorittamaan rajaturvallisuuden tai yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi välttämättömiä kuljetuksia. Näiden kuljetusten suorittamisesta liikenne- ja viestintäministeriö määräisi poliisin, Rajavartiolaitoksen tai Maahanmuuttoviraston esityksestä.

Liikenne- ja viestintäministeriön mukaan voisi olla tarpeellista, että valmiuslakiin ehdotetun 122 a §:n ja nyt rajavartiolakiin ehdotettavan 39 a §:n suhdetta selkeytettäisiin, koska vaikuttaa siltä, että rajavartiolain muutoksella annettaisiin rajavartiolaitokselle esitettyä valmiuslain 122 a §:ä laajemmat oikeudet määrätä kuljetuksista normaaliolojen häiriötilanteissa. Tämä voisi tarkoittaa sitä, että valmiuslain kuljetuksia koskeva sääntely tulee tarpeettomaksi. Tästä syystä voisi olla perusteltua jatkovalmistelussa arvioida, onko rajavartiolakiin ehdotettavan sääntelyn jälkeen valmiuslain 122 a § lainkaan tarpeellinen. Mikäli johtopäätös olisi se, että 122 a § ei ole rajavartiolakiin tehtävän muutoksen jälkeen tarpeellinen, valmiuslakia ei tulisi näiltä osin muuttaa.

Oikeusministeriö

Oikeusministeriö toteaa, että valmiuslain mahdollinen täydentäminen edellyttää vielä oikeusministeriön ja sisäministeriön yhteistä jatkovalmistelua sen jälkeen, kun myös lausuntopalaute rajavartiolain muuttamista koskevasta ehdotuksesta on tiedossa.

Poliisihallitus

Poliisihallitus katsoo, että on hyvä varautua myös valmiuslainsäädännön keinoin hybridiuhkatilanteisiin ja laajamittaiseen maahanmuuttoon hybridiuikuttamisen keinona. Liikkumis- ja oleskelurajoitukset rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi lisäävät viranomaisten keinovalikoimaa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi poikkeusoloissa.

Sosiaali- ja terveysministeriö

Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että esitystä voidaan pitää kannatettavana. Ministeriö toteaa, että esitetty täydennys ei estä hälytysajoneuvojen (mm. kiireellisen sairaankuljetuksen) liikkumista kyseisellä alueella silloin, kun siihen on tarvetta.

Työ- ja elinkeinoministeriö

Työ- ja elinkeinoministeriö toteaa, että kriisitilanne on pyrittävä hallitsemaan ensisijaisesti viranomaisten normaalein toimivaltuuksin ja valmiuslain ohella muunkin kriisilainsäädännön toimivuudesta on pidettävä huolta. Työ- ja elinkeinoministeriö kannattaa valmiuslain ja asevelvollisuuslain 79 §:n muuttamista koskevan hallituksen esityksen täydentämistä nyt esitetyllä tavalla, joka vastaisi eduskunnan valiokuntakäsittelyn yhteydessä esitettyjä rajaturvallisuuden parantamisen kannanottoja.

Valtioneuvoston kanslia

Valtioneuvoston kanslia toteaa, että käsittelyssä oleva HE 63/2022 vp sisältää ehdotuksen säännöksestä (122 c §), jolla liikkumista voitaisiin rajoittaa tai kieltää tietyllä alueella tai paikkakunnalla, mikäli se on välttämätöntä yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen erityisen vakavasti ja laajamittaisesti vaarantavan uhan torjumiseksi ja tilanteen hallintaan saattamiseksi. Valmiuslakia täydentävässä ehdotuksessa taas liikkumisen ja oleskelun rajoittaminen perustuisi välttämättömään tarpeeseen rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi Suomen valtakunnan rajan välittömässä läheisyydessä. Näin ollen esityksen sääntely olisi ensinnäkin kohdennettu tarkkarajaisesti nimenomaan rajaturvallisuustilanteeseen, sekä sen soveltamiskynnyksellä olisi jossain määrin alhaisempi, kuin muualla valtakunnan alueella.

Esitetty sääntely soveltuisi uudessa, valmiuslain 3 §:n 6-kohdan tarkoittamissa poikkeusoloissa, joka täydentäisi ja parantaisi valtioneuvoston edellytyksiä vastata turvallisuuteen kohdistuvaan poikkeusolokynnyksen ylittävään vakavaan uhkaan muuttuneessa turvallisuustilanteessa. Valtioneuvoston kanslian näkemyksen mukaan on perusteltua kehittää valmiuslain säädöspohjaa etenkin sellaisilla pykälillä, joiden avulla voidaan viime kädessä estää ja ehkäistä ennalta vakavan hybridiuhkatilanteen eskaloitumista valtakunnan rajalla, sekä suojella siellä olevia henkilöitä ja omaisuutta. Sääntely kiinnittyy siis sekä perustuslain 23 §:ään että valmiuslain 1 §:ssä säädettyyn lain tarkoitukseen. Valtioneuvoston kanslia toteaa olevan myös huomionarvoista, että ylipäätään valmiuslain soveltamiskynnyksen ylittyminen edellyttää erityisen vakava-asteista kriisiä, jossa yhteiskunnan perustoiminnot ja turvallisuus ovat vaarantuneet. Tällaisia tilanteita silmällä pitäen tulisikin lainsäädäntöä kehittää kokonaisuhteiskunnallinen vaikuttavuus huomioiden.

Valtioneuvoston kanslia katsoo, että valtioneuvoston edellytyksiä poikkeusolojen toimivaltuuksien käyttöön rajaturvallisuuden varmistamiseksi on tarkoituksenmukaista parantaa antamalla täydentävä hallituksen esitys valmiuslakiin.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Yhdenvertaisuusvaltuutettu korostaa, että vapaalla liikkuvuudella erityisesti Pohjois-Suomessa, niin Tornionjokilaaksossa kuin pohjoisemmassa, mukaan lukien saamelaisalueella, on keskeinen merkitys alueen asukkaiden perhe-elämälle, työnteolle, elinkeinon harjoittamiselle ja myös palvelujen saatavuudelle. Aivan erityisesti valtuutettu esittää huolensa Norjan, Ruotsin ja Suomen saamelaisalueiden välisen vapaan liikkuvuuden osalta. Tämän vuoksi esitysluonnoksesta olisi ennen sen antamista käytävä saamelaiskäräjälain 9 § mukainen neuvottelu saamelaiskäräjien kanssa.